

Σπάρτη

...για μιά δόξα που αρκεί!...

Κείμενο - Φωτογραφίες © 1999 Σου Παπαδάκου

K

άθε φορά που έφτανα στην δεξιά ανηφορική φουρκέτα και το αυτοκίνητο μούγκριζε από το κατέβασμα της ταχύτητας οι χτύποι της καρδιάς μου γίνονταν τόσο δυνατοί, που αν καθόταν κάποιος δίπλα μου νόμιζα ότι τους άκουγε. Στην ανη-

φορική ευθεία το πεντάλ του γκαζιού κολούσε στο πάτωμα και μαζί του έμοιαζαν να επιταχύνονται και οι παλμοί μου. Και βγαίνοντας από την ανοιχτή αριστερή στροφή που ακολουθούσε τον πρωταντίκυζα, να στέκει εκεί ακλόνητος και μεγαλόπρεπος όπως πάντα, σπάζοντας το γαλάζιο φόντο του ουρανού.

"Ο Ταΰγετος!" ψιθύριζα. Και τότε η ψυχή μου

γαλήνευε και ένοιωθα αλλιώς. Λες και ο τεράστιος όγκος του ασκούσε πάνω μου μιά γοητεία μαγική. Λες και όλο το ταξίδι γινόταν για κείνη τη στιγμή και μόνο και όχι για το φτάσιμο στην πόλη που γεννήθηκα.

Εδώ και λίγο καιρό η δεξιά ανηφορική φουρκέτα, ορόσημο για το χτυποκάρδι μου, δεν υπάρχει πιά. Ο σχεδιασμός της καινούργιας οδικής αρτηρίας Σπάρτης-Τρίπολης την έχει αφαιρέσει. Πάντα νοιώθω θλίψη όταν "κόβουν" μια στροφή. Νοιώθω το δρόμο να ακρωτηριάζεται και να νεκρώνει. Οι στροφές είναι η ψυχή του, η ανάσα του και όταν χάνονται, έχω την αίσθηση, ότι ένα κομμάτι της ψυχής μου που ταυτίζεται μαζί του, νεκρώνεται κι αυτό. Αλλά το κόψιμο εκείνης της δεξιάς ανηφορικής φουρκέτας με πόνεσε πολύ. Και τώρα κάθε φορά που φτάνω σε

Ο Ταΰγετος, που

*"...τα πρώτα κορφοβούνια του
ογκωμένα, πλατύστηθα και βαρεία,
σαν δωρικά κιονόκρανα..."*

*έχουν τον αδρόμεστο χαρακτήρα
της αρρενωπής επιβολής και
της ακατάλυτης ρόμης..."*

(Κώστα Πασαγιάννη, Σπάρτη - Μυστράς)
υμνήθηκε και λατρεύτηκε όσο κανένα άλλο
βουνό στην Ελλάδα.

Ο Ταΰγετος

"...είναι γαλάζιος και μενεξελής.

Είναι ροδής και χαλκοματένιος.

*Είναι μαβής σαν φρέσκο ατσάλι και φλογερός
σαν το λουλούδι της ροδιάς..."*

(Στρατή Μυριβήλη: "Απ' την Ελλάδα:
Ταξιδιωτικά")

κείνο το σημείο νοιώθω ότι έχω χάσει κάτι πολύ σημαντικό. Όμως βγαίνοντας στο πλάτωμα μετά την ανηφόρα ο Ταΰγετος είναι πάντα εκεί, όντας απόλυτα ικανός να αντισταθμίσει κάθε απώλεια, κάθε μαυρίλα της ψυχής.

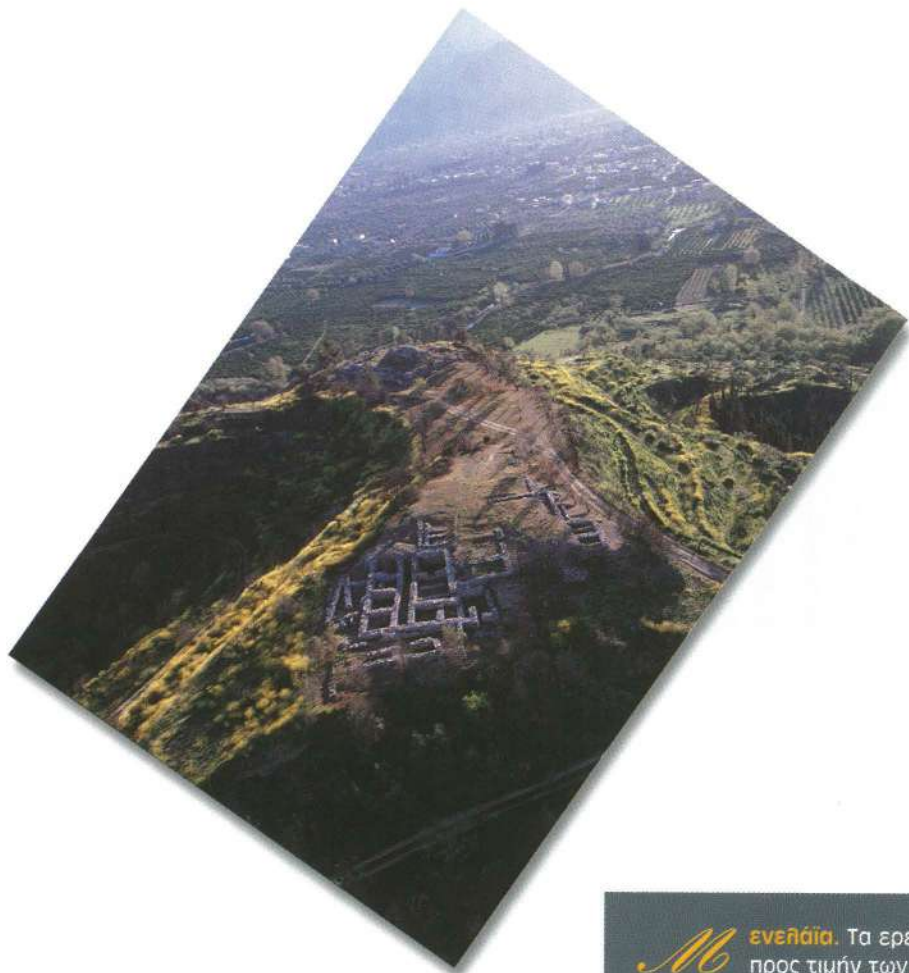
Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΩΝ ΑΝΤΙΘΕΤΩΝ. Παρ' όλο που ο Ταΰγετος, το περήφανο "αρσενικό" βουνό, όπως χαρακτηριστικά αποκαλείται, υψώνεται ανάμεσα σε δύο κόλπους και δύο πεδιάδες, της Μεσσηνίας και της Λακωνίας, ούτε στιγμή δεν φαίνεται να μοιράστηκε την ύπαρξη και την αίγλη του στη συνείδηση και στις καρδιές των ανθρώπων όλων των εποχών με την Μεσσηνία. Και δεν συμβαίνει αυτό επειδή η ανατολική του πλευρά, η πιό άγρια, η πιό μεγαλόπρεπη, η πιό εντυπωσιακή, με τις γυμνές κορυφές που είναι κάτασπρες τον περισσότερο καιρό είναι εκείνη που τον έχει κάνει να θεωρείται ένα από τα ωραιότερα βουνά της Ελλάδας. Οχι! Το γεγονός δεν έχει να κάνει με λογικούς συλλογισμούς και κρίσεις. Είναι θέμα καρδιάς! Για όλους ήταν πάντα και θα είναι η **Σπάρτη** εκείνη που τον "έχει". Είναι δικός της κι είναι η "ερωμένη" του στο πέρας του χρόνου προς στην αιωνιότητα.

Τον γέννησε η θάλασσα πριν εκατομμύρια χρόνια λένε οι γεωλόγοι. Τι άλλο άραγε θα μπορούσε να γεννήσει τέτοιο βουνό! Και

λένε ότι είναι νεότερος από τον Πάρωνα, τον ήρεμο, αρμονικό στις γραμμές και ήπιο σύμμαχό του. Και οι δυο μαζί, ο ένας από την ανατολή και ο άλλος απ' τη δύση φυλάνε την περιβόητη κοιλάδα του Ευρώτα.

Ο Ταΰγετος είναι το ψηλότερο βουνό της Πελοποννήσου και ο Όμηρος είχε απόλυτο δίκιο που τον ονομάζει "περιμήκετον", γιατί το μήκος του είναι πολύ μεγάλο αρχίζοντας από τη νότια άκρη του οροπέδιου της Μεγαλόπολης για να φτάσει μέχρι το ακρωτήριο Ταίναρο στον Λακωνικό Κόλπο. Η ψηλότερη κορυφή του, (2409 μ) που ο Παυσανίας ονομάζει "Ταλειτόν", είναι μιά απόλυτα γεωμετρική πυραμίδα που μοιάζει υπερβολικά σε σχήμα με το Εβερεστ! Σήμερα πάνω στην κορυφή, εκεί που βρισκόταν στα αρχαία χρόνια το ιερό του Απόλλωνα βρίσκεται το εκκλησάκι του Αη-Λιά, που της έχει δώσει και το όνομά του.

Γεννήθηκα στη ρίζα του Ταΰγετου, γαλουχήθηκα με τη δύναμη και τη μεγαλοπρέπειά του, αλλά ήταν πάντα ο Πάρωνας που με προβλημάτιζε. Από μικρό παιδάκι άκουγα τους μεγάλους να λένε με τρόμο: "Αν χιονίσει στον Πάρωνα, πάει!!" Και τότε δεν καταλάβαινα με το παιδικό μου μυαλό, γιατί όλοι μιλούσαν για τον Ταΰγετο, όλοι τον παίνευαν, όλοι τον χαρακτηρίζαν άγριο και απροσπέλαστο, αλλά όλοι έτρεμαν την οργή του Πάρωνα. Χρειάστηκαν να περάσουν

χρόνια για να μπορέσω να συνειδητοποιήσω τη διαφορά της ήρεμης δύναμης από την κραναγαλέα, την κατατροφικότητα ενός κύματος που σκάει και ενός βουβού, την έννοια των αντιθέτων ενεργειών του “γιν” και του “γιάνγκ” που καθορίζουν τη ζωή σε όλα τα επίπεδα. Αυτά τα βουνά τροφοδοτούν τον τόπο με την ισορροπία των δύο αντίθετων ενεργειών. Και αποδέκτης αυτής της διττής ενέργειας είναι η πατρίδα μου, η Σπάρτη, αυτός ο μεγάλος τόπος, ο μοναδικός, ο ακατανόητος, ο ιδιόμορφος, ο παρεξηγημένος. Ο τόπος που γεννήθηκε στους θρύλους, δέθηκε με θεούς και ήρωες αλλιώτικους, και πέρασε στο χρόνο αφήνοντας σημάδια που δεν έχουν όμοιό τους πουθενά. Οι θρύλοι της Σπάρτης με μεγάλωσαν αντί για παραμύθια. Και παρ’ όλο που οι δράκοι και οι νεράιδες της γιαγιάς ασκούσαν μία αξεπέραστη γοητεία στην παιδική μου ψυχή, τίποτα δεν μπορούσε να αντικαταστήσει τη

Μενελάια. Τα ερείπια του ιερού προς τιμήν των θεοποιημένων ηρώων της Σπάρτης, του Μενέλαου και της Ελένης πάνω σ’ ένα μικρό οροπέδιο στην ανατολική πλευρά της κοιλάδας του Ευρώτα φέρνουν στο νου τα λόγια του Νίκου Καζαντζάκη από την αναφορά στον Γκρέκο: “...Τι θα ’ταν η Ελένη ετούτη αν δεν περνούσε αποπάνω της η πνοή του Ομήρου; ... Κι αν ακόμα η αρπαγή αυτή άναψε πολεμο, όπλα, και πόλεμος και γυναίκα και σφαγή, θα χάνονταν αν δεν άπλωνε το χέρι του να τα σώσει ο Ποιητής. Στον ποιητή χρωστάει κι η μικρή τούτη ρηματιά του Ευρώτα την αθανασία της...”

Πρόκειται για μία επιβλητική εξέδρα-κρηπίδωμα μήκους 23,8 μ και πλάτους 16,6 μ που υποστηρίζεται από ψηφούς τοίχους αντιστήριξης. Στην κορυφή της εξέδρας υπήρχε ένα σταθαίο πλάτος 12,2 μ που υποστήριζε ένα μικρό σκρό, ναΐσκο ή πρώο προς τιμήν του Μενέλαου και της Ελένης.

Το Λεωνιδαίο ή ο "τάφος του Λεωνίδα", αποτελεί σημαντικό μνημείο της πόλης. Είναι ένα ναόσχημο οικοδόμημα το οποίο η αρχαιοπολιτική έρευνα δεν έχει μέχρι στιγμής ταυτίσει. Ο θρύλος το συνδέει με τους Δωριείς, οι οποίοι προσπάθησαν να εδραιώσουν την κυριαρχία τους στις πολυπληθείς προδωρικές φυλές της Λακωνικής με επιβλητικά ηρώα. Το πρώτο και σημαντικότερο από αυτά ήταν το ηρώο των "Ηρακλειδών", το οποίο νομιμοποιούσε την κάθοδό τους ως απογόνων του ίδιου του Ηρακλή. Το όνομα των "Ηρακλειδών" έχει και ο δρόμος δίπλα από το μνημείο.

μαγεία που με τύλιγε σαν άκουγα να μου μιλούν για τον Λέλεγα, τον Ευρώτα, τον Τυνδάρεω, ή τους Ηρακλείδες. Και όντας ο γενικός δερβένακας της γειτονιάς και ο μοναδικός και αδιαμφισβήτητος, φορέας λήψης αποφάσεων, όσον αφορούσε τις παιδικές μας δραστηριότητες, επέβαλλα παιχνίδια που είχαν να κάνουν με τους ήρωες των θρύλων που με γοήτευαν. "Ποιός ήταν ο Λέλεγας;" "Τι σχέση είχε ο Πολυδεύκης με την Κλυταιμνήστρα;" "Ποιός ήταν ο πατέρας του Αμύκλα;" Και φυσικά όποιος δεν ήξερε να μου απαντήσει υφίστατο και την ανάλογη... "τιμωρία".

Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΘΥΡΑΛΟΥ. Όλα αυτά γίνονταν πολύ πριν πάω στο σχολείο. Όμως η... "άγνοια" των συνομήλικων με κούραζε! Ετσι έπαιρνα το ποδήλατό μου και γύριζα τους δρόμους βάζοντας στον εαυτό μου τα δύσκολα τεστ:

οδός Διοσκούρων, οδός Μενελάου, οδός Ατρείδων, οδός Ευρώτα, οδός Ηρακλειδών, οδός Λυκούργου, οδός... Και σαν να έπρεπε να δώσω ξετάσεις άρχιζα από μέσα μου την αφήγηση, φροντίζοντας να μη ξεχάσω το παραμικρό. Και μετά η περιπλάνηση κατέληγε στο λόφο του Ξενία, όπου παρατούσα το ποδήλατο και ξάπλωνα πάνω στις πευκοβελόνες, όπου ζούσα με τη φαντασία μου στον κόσμο των ηρώων που λάτρευα.

Όλα λοιπόν άρχισαν από τον Λέλεγα, τον μυθικό αυτόχθονα γενάρχη. Μόνο αυτός υπήρχε σε ένα τόπο γεμάτο δάση, πηγές και λιμνάζοντα νερά. Μιά μέρα σταμάτησε λυπημένος από τη μοναξιά του σε μία πηγή να πιεί νερό. Τότε είδε τις ναϊάδες, τις νύμφες των πηγών, κόρες του Δία, να χορεύουν ανέμελες. Δεν έδωσε σημασία, ώσπου μία από αυτές τράβηξε τη ματιά του. Ήταν η Κλεοχάρεια, που έγινε η σύντροφός του και

Το ιερό της Ορθίας Αρτέμιδος ή Λιμνάτιδος, που βρίσκεται στη δυτική όχθη του Ευρώτα, αποτελεί, αν και απέχει πολύ από αυτόν τον χαρακτηρισμό στα μάτια του σύγχρονου επισκέπτη, τον σημαντικότερο ίσως αρχαιοθρησκευτικό χώρο της Σπάρτης. Οι ανασκαφές που έγιναν από την Αγγλική Αρχαιολογική Σχολή από το 1906 μέχρι το 1910 κατέδειξαν ότι η λατρεία στον χώρο ξεκινά ήδη από τον 10ο π.Χ. αιώνα. Ο πρώτος ναός και ο βωμός στην περιοχή χτίστηκαν την γεωμετρική εποχή. Όμως κατά τον 6ο αιώνα π.Χ. πιθανότατα μετά από πλημμύρα του Ευρώτα ο χώρος καταστράφηκε και αναδιοργανώθηκε με το κτίσιμο νέου ναού, ο οποίος φαίνεται να αντικαταστάθηκε με τα ίδια θεμέλια στα ελληνοιστικά χρόνια, πιθανότατα στις αρχές του 2ου π.Χ. αιώνα. Η τελευταία ανακατασκευή του ναού έγινε τα ρωμαϊκά χρόνια.

Στο ιερό της Ορθίας Αρτέμιδος τελοούνταν ήδη από τους αρχαίους χρόνους προς τιμήν της θεάς λατρευτικοί χοροί στους οποίους οι πιστοί φορούσαν προσωπίδα. Κατά τις ανασκαφές βρέθηκαν πλήθια ομοιώματα τα οποία οι αρχαιολόγοι συνδέουν με αυτές τις τελετές. Επίσης βρέθηκε πλήθος επιγραφών που αναφέρουν τη στενή σχέση της θεάς με τα παιδιά. Πιστεύεται δε ότι μάλλον το ιερό ήταν το κέντρο της κρατικής αγωγής των παιδιών ηλικίας 7-13 ετών, στις αγέλες. Η θεά ονομάστηκε Ορθία γιατί, κατά τον Πίνδαρο (p54), "...ορθοί ειη σωτηρίαν ή ορθοί τους γεννωμένους".

από την ένωσή τους γεννήθηκε ο Ευρώτας. Η χώρα του Λέλεγια δεν ήταν τίποτ' άλλο μιά κοιλάδα που λίμναζαν τα νερά των βουνών. Ο Ευρώτας αποφάσισε να την κάνει εύφορη και πλούσια. Έτσι "...διώρυγι κατήγαγεν επί θάλατταν..." και σχηματίστηκε ο ομώνυμος ποταμός που έφερε τον πλούτο στην κοιλάδα. Ο Ευρώτας είχε μιά μοναχοκόρη που λάτρευε: τη **Σπάρτη**. Της έδωσε λοιπόν σύζυγο τον όμορφο και γενναίο **Λακεδαίμονα**, γιό του Δία και της νύμφης Ταΰγέτης. Ο Λακεδαίμονας ονόμασε τη χώρα του Λακεδαιμονία και έδωσε το όνομα της γυναίκας του στην πρωτεύουσά της. Με αυτόν τον τρόπο συγγενεύουν στο μύθο τα τέσσερα βασικά ονόματα του τόπου και συνδέονται με τον πανίσχυρο Δία.

Πολλοί ήταν οι μυθικοί βασιλιάδες της κοιλάδας. Οι πιό διάσημοι όμως ήταν ο πρώτος, ο Αμύκλας, γιός του Λακεδαίμονα και της Σπάρτης και ο τελευταίος, ο θρυλικός Τυνδάρεω, ο πατέρας του Κάστορα και του Πολυδεύκη, -των μυθικών Διόσκουρων-, της Κλυταμνήστρας και της Ελένης. Επειδή τους Διόσκουρους τους κάλεσε ο Δίας και έτσι "μετέστησαν εις την χορείαν των θεών", τον Τυνδάρεω τον διαδέχτηκε στον θρόνο ο γαμπρός του, σύζυγος της Ελένης, ο Μενέλαος. Ο Μενέλαος είχε αδελφό τον Αγαμέμνονα τον βασιλιά των Μυκηνών. Τα δύο αδέρφια, που ήταν και σύγγαμβροι είναι εκείνοι που θα διαδραματίσουν τον πρώτο ρόλο στη δημιουργία του Τρωικού μύθου. Την κόρη του Μενέλαου Ερμιόνη παντρεύτηκε ο γιός του Αγαμέμνονα, ο Ορέστης, ο οποίος διαδέχτηκε στο θρόνο τον Μενέλαο. Από τον Ορέστη και την Ερμιόνη θα γεννηθεί ο Τισαμενός, που θα δέσει το όνομά του με τη ριζική αλλαγή στα πράγματα της κοιλάδας: την περιρφημη Κάθοδο των Δωριέων. Οι "Ηρακλείδες" Δωριείς, αφού νίκησαν κατά κράτος τον Τισαμενό, νομιμοποιούν την κάθοδό τους με το επιβλητικό ηρώο τους, το σημερινό μνημείο της πόλης που ονομάζεται "Τάφος του Λεωνίδα" και εγκαθίστανται στην κοιλάδα του Ευρώτα, (περίπου το 1200 π.Χ) για να σηματοδοτήσουν την κυριότερη φάση της ιστορικής ζωής των κατοίκων της. Οι Είλωτες, -τα υποταγμένα πολυπληθή, προδωρικά στοιχεία-, οι Περίοικοι, -δωρικής καταγωγής ελευθεροι μέτοχοι της ζωής, των αγώνων και του πολέμου, εγκατεστημένοι περίξ της πόλης- και οι Σπαρτιάτες δωριείς συνθέτουν την ιδιόμορφη και απομονωμένη

Λυκούργος σύμφωνα με τη παράδοση έζησε -

γύρω στο 800 π.Χ.

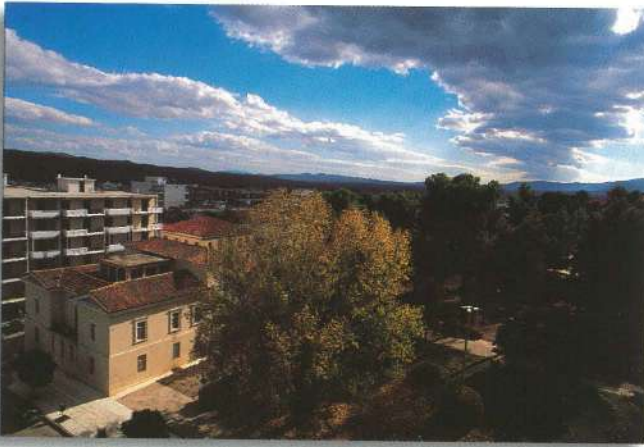
Ταξίδεψε σε πολλές χώρες και νομοθέτησε ως επίτροπος του ανηψιού του βασιλιά της Σπάρτης Χαρίλαου. Του αποδίδεται η διαίρεση της χώρας σε αναπαλιτοτρίωτους κλήρους, που τους μοίρασε στους ελεύθερους πολίτες, η εισαγωγή σιδερένιων νομισμάτων και η απαγόρευση των χρυσών και των ασημένιων γιά να αποθαρρύνει την συσσώρευση πλούτου, η ανάθεση της σκληρής και αυστηρής ανατροφής των παιδιών στην Πολιτεία και έδωσε το όνομά του με τον θρύλο του "Καιάδα", όπου έριχναν και σκότωναν τα ασθενικά σπαρτιατόπουλα.

Στην πραγματικότητα όμως το πρόσωπο του Λυκούργου αποτελεί σκοτεινή μορφή της αρχαίας ιστορίας και ειδικά της σπαρτιατικής. Το όνομά του σχετίζεται με ένα από τα επίθετα του Δία και στη Σπάρτη ήλατρευόταν σαν

θεός. Τα περισσότερα από τα στοιχεία που παραδίδονται γιά τη ζωή του έχουν καθαρά μυθικό χαρακτήρα και όλες οι αρχαίες πληροφορίες που υπάρχουν γι' αυτόν δεν είναι ικανές να οδηγήσουν τους ιστορικούς σε συμπεράσματα, έστω και με σχετική αξία, ούτε καν γιά την εποχή που έζησε.

Ο Πλούταρχος αποδίδει στον Λυκούργο την περίφημη Μεγάλη Ρήτρα, που αποτελεί το παλαιότερο κείμενο της ελληνικής ιστορίας και μνημονεύει τα κύρια στοιχεία του σπαρτιατικού πολιτεύματος. Ομως η ίδια η μελέτη της Μεγάλης Ρήτρας, παρά το γεγονός ότι δίνει μιá άριστη εικόνα γιά τις πραγματικές βάσεις της σπαρτιατικής ζωής θέτει πολλαά και σοβαρά προβλήματα και αφήνει αμέτρητα αναπάντητα ερωτήματα δημιουργώντας την μοναδική βεβαιότητα, ότι δεν υπάρχει τίποτα βέβαιο μέχρι στιγμής γιά ό,τι αφορά τον Λυκούργο.

Ο ανδριάντας του βρίσκεται στο πάρκο της Μητρόπολης δίπλα από το Πρωτοδικείο.

Το Πρωτοδικείο Σπάρτης χτίστηκε το 1837 και η αρχιτεκτονική του επηρέασε το σχέδιο του Δημαρχιακού Μεγάρου. Βρίσκεται στο ίδιο τετράγωνο με την Μητρόπολη δίπλα από την παιδική χαρά.

Λεπτομέρεια του μεγάρου.

πολιτεία των Λακεδαιμονίων, που δεν μοιάζει σε τίποτα με την ελληνική μορφή της πόλης-κράτος και που απασχόλησε και απασχολεί ακόμη ιστορικούς αναλυτές από όλο τον κόσμο.

Πάντως εγώ δεν αναλωνόμουν τότε σε κανενός είδους αναλυτική συμπερασματολογία, όσον αφορά τον βίο και την πολιτεία των προγόνων μου. Απλά πάρακαρα το ποδήλατό μου στο χοντρό κορμό της λεύκας και σκαρφάλωνα τα κάγκελα που έκλειναν μέσα τους τους ογκόλιθους του "Τάφου του Λεωνίδα" για να ξαπλώσω πάνω τους και να ονειρευτώ τους θρυλικούς απόγονους του Ηρακλή να δίνουν μάχες και να κάνουν κάθε είδους ηρωισμούς. Αφού και ο Γιάννης, η παιδική μου αδυναμία της καρδιάς, που έκανα κάθε είδους ακροβατικά... τσαλιμάκια για να με προσέξει όταν συναντιόμαστε με τα ποδήλατα, αλλά από την άλλη τόπαιζα εντελώς αδιάφορη, φάνταζε ακόμη πιο εντυπωσιακός στα μάτια μου επειδή έμενε στην οδό Ηρακλειδών!!

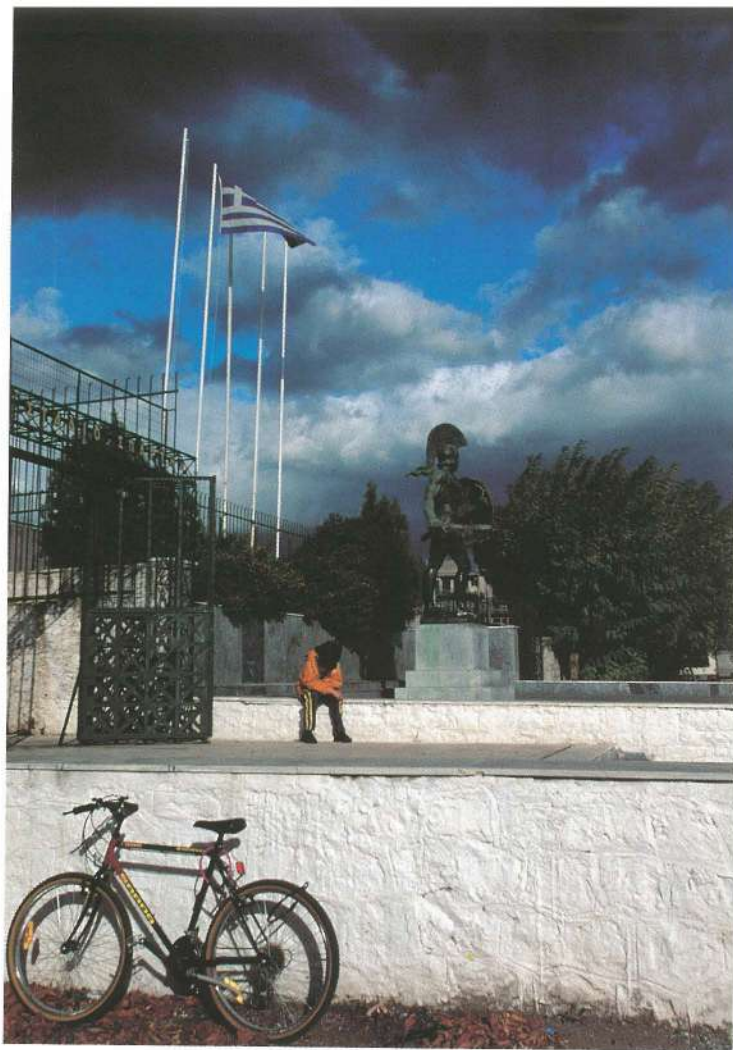
Σ ΠΑΡΤΙΑΤΕΣ: ΣΤΕΝΟΚΕΦΑΛΟΙ Ή ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ; Η ιστορία της Σπάρτης έχει να δείξει πολλά και μοναδικά σε παγκόσμιο επίπεδο σημεία αναφοράς: η διπλή βασιλεία, η λυκούργειος νομοθεσία, τα σιδερένια νομίσματα, η άρνηση των υλικών αγαθών και απολαύσεων, ο "Καιάδας", η αγωγή των παιδιών, ο ιδιόμορφος ρόλος του πολίτη-στρατιώτη, που έχει σαν υπέρτατο σκοπό της ζωής του το θάνατο για την πατρίδα, το απαράμιλλο "*Ηταν ή επί τας*" της Σπαρτιάτισας μάνας, το θρυλικό "*Μολών λαβέ*" του Λεωνίδα. Παρά την ιστορικά

αποδεδειγμένη ανάγκη της για ηγεμονία στον Ελλαδικό χώρο ήταν η Σπάρτη εκείνη που για πρώτη φορά πρότεινε την ένωση όλων των Ελλήνων σε ένα κράτος με τον Αγησίλαο (444-369 π.Χ.) πράγμα που συνέβη αργότερα με τον Φίλιππο της Μακεδονίας και με τον Αλέξανδρο. Και οι δύο λαοί πίστευαν στην ενωμένη δύναμη των Ελλήνων. Μόνο που και οι δύο ήθελαν να ηγούνται! Ετσι προέκυψε η αναθηματική γραφή της Ακρόπολης που συνόδευε τις 300 περσικές ασπίδες που έστειλε ο Αλέξανδρος στην Αθήνα μετά την νίκη του στον Γρανικό το 334 π.Χ., μιά νίκη που επιβεβαίωνε το όραμα του Αγησίλαου, του πατέρα του και του ίδιου, για το τί θα μπορούσαν να πετύχουν οι Έλληνες ενωμένοι: "*Αλέξανδρος Φιλίππου και οι Έλληνες, πλην Λακεδαιμονίων, εκ των βαρβάρων των την Ασίαν κατοικούντων*".

"Πλήν Λακεδαιμονίων" τονίζει πειραγμένος ο μεγάλος στρατηλάτης για τους Σπαρτιάτες, που αρνήθηκαν να τον ακολουθήσουν.

Ήταν όμως οι Σπαρτιάτες μόνο μονοκόμματοι, στενοκέφαλοι, μονομανείς, ακαλλιέργητοι που δεν είχαν τίποτ' άλλο στο μυαλό τους παρά πως να γυμνάζονται στο σώμα και στα όπλα και να σκοτώνουν για να επικρατήσουν; Πολλοί ιστορικοί είναι εκείνοι που καταδίκασαν τον "σπαρτιατικό μιλιταρισμό" όπως χαρακτηριστικά αποκαλούν το πολίτευμα της Σπάρτης και μιλούν με αποστροφή για την εθελουτυφλία της σε μεγάλες στιγμές της Ελληνικής ιστορίας, όπως η προαναφερθείσα πανελλήνια εκστρατεία κατά των Περσών. Άλλοι πάλι μιλούν με άκρατο θαυμασμό και έχουν πολύ εύκολο τον άκριτο έπαινο για τα ιδανικά αυτής της

ανδριάντας του θρυλικού βασιλιά της Σπάρτης Λεωνίδα του Α' (488-480 π.Χ.) δεσπόζει της πόλης έξω ακριβώς από την κεντρική είσοδο του Εθνικού Σταδίου στην αρχή της Λεωφόρου Παλαιολόγου. Διαδέχτηκε τον Βασιλιά Κλεομένη, μετά την μυστηριώδη αυτοκτονία του, πιθανότατα δολοφονικό έργο των Εφόρων, και έγινε η ηρωική μορφή των Θερμοπυλών κάνοντας την Σπάρτη τον θώρακα της Ελλάδας στην κρίσιμη εκείνη γιά τον ελληνισμό σύγκρουση. Με 300 Σπαρτιάτες και 700 Θεσπιείς απέμεινε να σταματήσει τις Περσικές ορδές του Ξέρξη και να περάσει στην αιωνιότητα.

Οι Εφοροι του είπαν, προσπαθώντας για τους δικούς τους λόγους να τον αποτρέψουν πριν ξεκινήσει, ότι οδηγεί λιγοστούς ενάντια σε μυριάδες εχθρούς. "Ποιήθι πρός ήν βαδίζομεν πράξιν" απάντησε εκείνος. Και μετά όταν προσπάθησαν να του αλληάξουν γνώμη λέγοντάς του: "Βασιλιά, που πάς; Οι Πέρσες είναι τόσο πολλοί που με τα βέλη τους θα σκιάσουν τον ήλιο!", εκείνος απάντησε χαμογελώντας το απίστευτο: "χάρειν, εἴ υπό σκιάν αυτοῖς μαχεσόμεθα".

Όταν οι αγγελιοφόροι του ανήγγειλαν με τρόπο ότι οι εχθροί ήταν πολύ κοντά, τους είπε ατάραχα: "ουκοῦν και ημεῖς αὐτῶν εγγύς". Και αφού, όπως αναφέρει ο Πλούταρχος, "τοῖς στρατιώταις παρήγγειλεν αριστοποιεῖσθαι ὡς ἐν ἄδου δειπνοποιησομένων" βροντοφώνησε, σε απάντηση στην απαίτηση του Πέρση βασιλιά να παραδώσει τα όπλα, το θάνατο "μοῶν λαβέ", που έχει γραφτεί με πύρινα γράμματα στα κύτταρα όχι μόνο των Σπαρτιατών, αλλά και των Ελλήνων όλων των εποχών.

Αρχείο φωτογραφικού σιζόν Γεωργιάδη

Σπάρτη 1950 Λεωφόρος Κωνσταντίνου Παφαιοπούλου

σπάνιας φυλής. Και εδώ βρίσκεται ένα άλλο κοινό χαρακτηριστικό στοιχείο που δένει τους Σπαρτιάτες με τους Μακεδόνες, όσο και αν η ιστορία δεν τους έφερε ποτέ σε κοινό τόπο. Η Σπάρτη, όπως και ο Αλέξανδρος έχουν φανατικούς υμνητές και κατακριτές, ακριβώς γιατί δεν είναι εύκολο να βρει κανείς στην ανθρώπινη ιστορία άλλα παραδείγματα λαού και ατόμου που να μπορούν να συγκριθούν μαζί τους. Οι τόσο ιδιότυποι θεσμοί των Σπαρτιατών, ο απίστευτος τρόπος που έφταναν στην ολοκληρωτική περιφρόνηση του θανάτου, η απόλυτη υποταγή του ατόμου στις επιδιώξεις της πολιτείας και πάνω απ' όλα η προσωπική διάσταση και ερμηνεία τόσο των θετικών όσο και των αρνητικών χαρακτηριστικών του ίδιου του λαού ή του ατόμου είναι χαρακτηριστικά κάτι "μεγάλο". Και παρά το γεγονός, ότι οι περισσότεροι ιστορικοί μέχρι σήμερα, και όσον αφορά τη Σπάρτη και όσον αφορά τον Αλέξανδρο, ενδιαφέρονταν περισσότερο να κατηγορήσουν ή να επαινέσουν και όχι να κατανοήσουν τι είναι εκείνο που κάνει ένα λαό ή έναν ηγέτη μιάς εποχής να δημιουργήσει μιά ιδιόμορφη ιστορική πορεία, κανείς δεν αμφισβητεί αυτή την έννοια του "μεγάλου".

"Εάν η πόλις των Λακεδαιμονίων ήθελεν ερμησθαι" έλεγε προφητικά στους λόγους του ο Θουκυδίδης, *"ώστε εξ αυτής να υπολοπόνται τα ιερά θεμέλια των οικοδομημάτων*

των, μετά παρέλευσιν πολλού χρόνου, οι νεώτεροι πολύ θα δυσπιστούσαν ότι η δύναμις αυτών ήτο ανάλογος της φήμης της".

Πραγματικά τίποτα δεν υπάρχει από τη Δωρική Σπάρτη ανάλογο του μεγαλείου της. Αλλά υπάρχουν πολλοί λόγοι γι' αυτό.

Κατ' αρχήν συνέβησαν καταστροφικοί σεισμοί στην περιοχή τον 5ο και 4ο αιώνα με χειρότερο το σεισμό του 375 π.Χ. που αναφέρεται ότι κατέπεσαν τα τείχη της πόλης και πολλά οικοδομήματα. Ομως ο Πανσανίας στα Λακωνικά του το 174 μ.Χ. μιλάει για μιά λαμπρή Σπάρτη, πράγμα που σημαίνει ότι οι καταστροφές με την πάροδο του χρόνου είχαν αποκατασταθεί. Μετά έχουμε τις καταστροφικές επιδρομές των Γόθων και ιδιαίτερα εκείνη του Αλάριχου το 394 μ.Χ. ο οποίος με τη νοσηρή του φαντασία είχε συλλάβει την ιδέα, ότι αν εξαφάνιζε εντελώς τα αρχιτεκτονικά μνημεία θα έσβηνε κάθε ανάμνηση του ιστορικού παρελθόντος και της ταυτότητας του λαού και θα μπορούσε έτσι να εδραιώσει ανενόχλητος το κράτος του στην Πελοπόννησο. Μετά, κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, Γόθθοι, Φράγκοι, Ενετοί, Αγγλοι, Σταυροφόροι και πολλοί απεσταλμένοι Μουσείων και βασιλιάδων της Ευρώπης ληλάτησαν ανεκτίμητους αρχαιολογικούς θησαυρούς. Αρπάξαν ανενόχλητοι αγάλματα, επιγραφές, έργα τέχνης, χειρόγραφα, αρχαία νομίσματα και ό,τι άλλο μπορούσαν. Η απληστία δε όλων των προαναφερθέντων δε

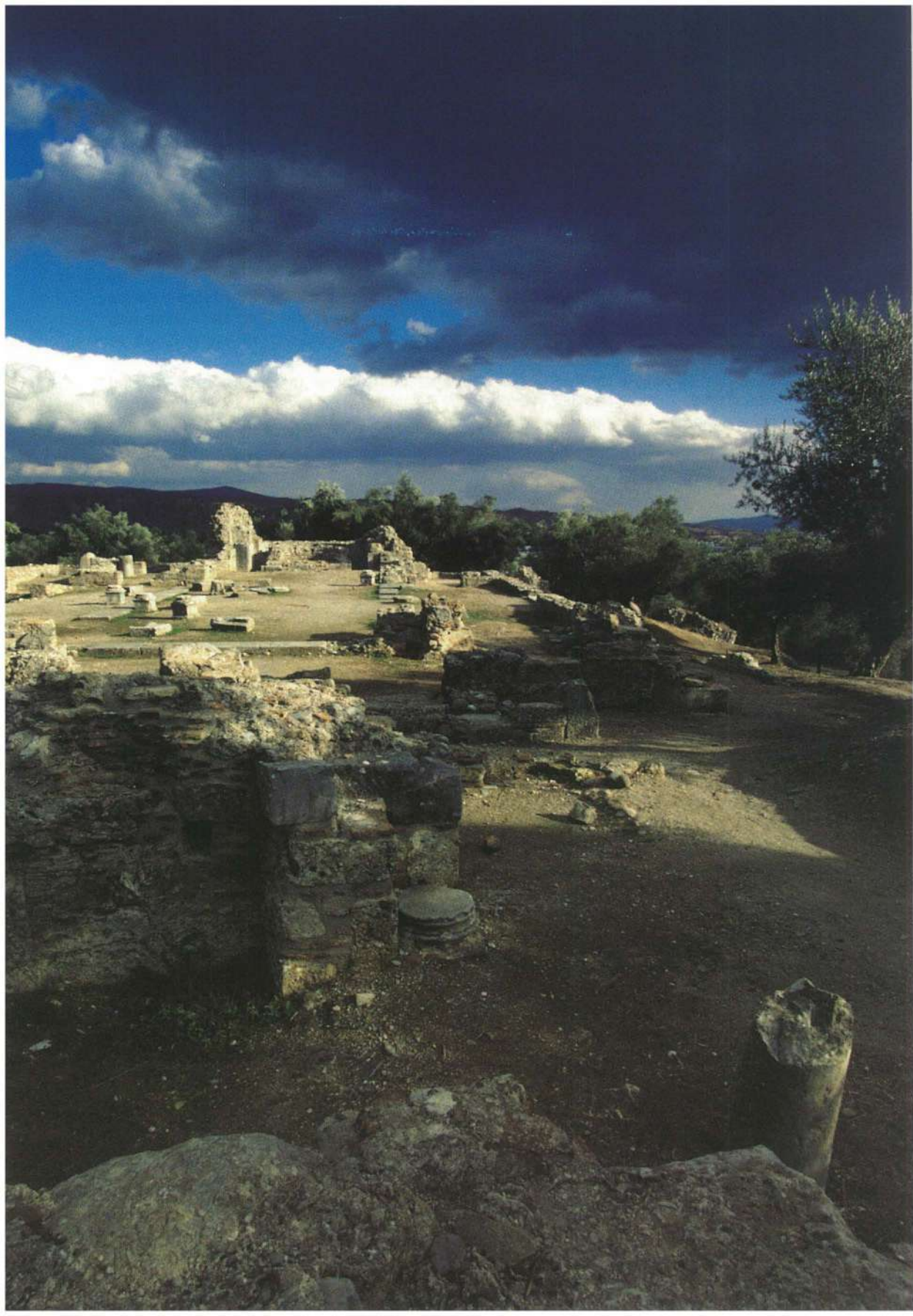
Το σημαντικό ιερό της Χαλκιοίκου Αθηνάς βρισκόταν στο χώρο της Ακρόπολης της Σπάρτης. Σήμερα τα σωζόμενα ερείπια είναι δυστυχώς ελάχιστα εξαιτίας της ανοικοδόμησης του χώρου κατά τα ρωμαϊκά και βυζαντινά χρόνια. Η θεά ονομαζόταν αρχικά Ποθιάς. Ονομάστηκε πιθανότατα Χαλκιοίκος ή Χαλκίναος λόγω της επένδυσης του εσωτερικού του ναού με φύλλα χαλκού. Ο ναός πιθανολογείται ότι κατασκευάστηκε υπό τη μορφή ενός σκκού γιά να στεγάσει το λατρευτικό άγαλμα της Αθηνάς, έργο κατά την παράδοση, του ντόπιου καλλιτέχνη Γιτιάδα, ο οποίος ήταν ταυτόχρονα ποιητής, μουσικός, αρχιτέκτονας και χαλκοπλάστης. Σήμερα είναι πολύ περισσότερο εμφανή τα ερείπια της Βυζαντινής βασιλικής στο χώρο του αρχαίου ιερού.

Ο ναός της Χαλκιοίκου Αθηνάς έχει δέσει το όνομά του με την τραγική κατάληξη του νικητή των Πηλατιών, βασιλιά της Σπάρτης Πausανία, ο οποίος, όπως αναφέρει στο σύγγραμμά του ο ιστορικός Χρυσανθος Χρήστου, που υπήρξε για χρόνια Διευθυντής του Αρχαιολογικού Μουσείου της Σπάρτης, λόγω της πανελληνίας δόξας και φήμης που απέκτησε μετά την ιστορική μάχη, ως επικεφαλής των Σπαρτιατών, έβαλε σε σοβαρές ανησυχίες την παντοδύναμη Εφορεία, που φοβήθηκε προφανώς ότι η προσωπική επιτυχία του θά σήμαινε μιά ανύψωση του θεσμού της Βασιλείας και φυσικά μιά αυτόματη υποβίβαση δική της. Έτσι ακολουθώντας την ίδια σχεδόν τακτική που είχε ακολουθήσει και στην περίπτωση του βασιλιά Κλεισθένη, ο οποίος δήθεν τρελλιάθηκε και αυτοκτόνησε, ο Πausανίας κατηγορείται γιά προδοσία. Με την καθαρά σκηνοθετημένη αυτή κατηγορία, που από τίποτα δεν έχει αποδειχθεί ιστορικά, αληθά και με τη θεατρική δίκη και καταδίκη του βασιλιά που είχε σώσει την Ελλήδα από τον Περσικό κίνδυνο, η Εφορεία πέτυχε, όχι μόνο να εξουδετερώσει ένα επικίνδυνο γιά τα σχέδιά της αντίπαλο με πανελλήνια φήμη, αληθά και να ταπεινώσει και να εξουθενώσει τον μοναδικό θεσμό που θα μπορούσε να την αντιμετωπίσει.

Ο Πausανίας πεθαίνει αργότερα κλεισμένος μέσα στον ναό της Χαλκιοίκου Αθηνάς και ο θάνατός του σηματοδοτεί, μαζί με την κατηγορία και πάλη από την Εφορεία, του δεύτερου βασιλιά της Σπάρτης Λεωτυχίδη γιά διαφθορά, μετά την αποτυχία του στην εκστρατεία της Θεσσαλίας, την ουσιαστική εξουθένωση του θεσμού της Βασιλείας. Με μιά στρατηγική γιά προδοσία, διαφθορά, χρηματισμό κλη και με απόλυτη επιτυχία στην σκηνοθεσία των κατηγοριών η Εφορεία είχε πιά από εκεί και πέρα τους βασιλείς στην διάθεσή της και τους απέκλειε κάθε δυνατότητα αντιπολίτευσης, αν δεν ήθελαν να έχουν την τύχη των βασιλέων που είχαν δείξει τάσεις ανεξάρτητης πολιτικής.

Μέχρι τον 3ο π.Χ. αιώνα η Σπάρτη δεν είχε τείχη. Ομως η πόλη αναγκάστηκε να ανοικοδομηθεί τείχη λόγω της πολιτικής κατάστασης που επικρατούσε στην Ελλήδα στα τέλη του 4ου και σε όλη τη διάρκεια του 3ου π.Χ. αιώνα. Τα τείχη επισκεύασε στις αρχές του 2ου π.Χ. αιώνα ο τύραννος Νάβης και ένα δεύτερο οχυρωματικό τείχος οικοδομήθηκε στα ύστερα ρωμαϊκά χρόνια γύρω από την Ακρόπολη μετά την επιδρομή του Αθάρικου το 396 μ.Χ. Το τείχος αυτό διατηρήθηκε με συνεχείς επιδιορθώσεις και τα υστερότερα χρόνια.

α ερείπια του αρχαίου θεάτρου, το οποίο βρίσκεται στη νότια πλαγιά της Ακρόπολης της αρχαίας Σπάρτης. Πρόκειται για ένα από τα πιο μεγάλα και εντυπωσιακά θεατρικά οικοδομήματα του αρχαίου κόσμου. Στη λίθινη τουλάχιστον μορφή του χρονολογείται από τα Υστερα Ελληνιστικά χρόνια (1ος μ.Χ αιώνας). Κατασκευάστηκε πιθανόν στη θέση κάποιου παλαιότερου, ξύλινου θεάτρου. Η σκηνή του ήταν αρχικά ξύλινη, κινητή και πήρε μόνιμη μορφή τον 2ο μ.Χ αιώνα, όταν κατασκευάστηκε μία μεγάλη λίθινη τριώροφη σκηνή η οποία λόγω του ύψους της λειτουργούσε ως αντηχείο, ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο την ακουστική του θεάτρου. Το κοίλιο και η σκηνή ήταν κατασκευασμένα από λευκό μάρμαρο, ενώ οι άκρες των αναλημματικών τοίχων ήταν από ασβεστόλιθο. Στο πάνω μέρος του κοίλιου υπήρχε περιμετρική στοιά για να μπορούν σε περίπτωση ξαφνικής βροχής να καταφεύγουν εκεί οι θεατές. Υπήρχαν 48 σειρές καθισμάτων και με βάση τον διαθέσιμο χώρο του κοίλιου έχει υπολογισθεί ότι η χωρητικότητά του έφτανε τους 16.000 θεατές, με αποτέλεσμα να κατατάσσεται τρίτο σε μέγεθος στον αρχαίο κόσμο.

Παρά τα εντυπωσιακά αυτά στοιχεία που αποκαλύπτουν οι ανασκαφές του αρχαίου θεάτρου, το θεατρικό είδος δεν γνώρισε στην Λακωνική ακμή ανάλογη με εκείνη άλλων ελληνικών πόλεων. Οι Σπαρτιάτες ανέπτυξαν ένα δικό τους τύπο θεατρικών έργων, ένα είδος φαρσοκωμωδίας θα μπορούσε να πει κανείς, ο οποίος είχε να κάνει με ανθρώπινους χαρακτήρες, χωρίς την επέμβαση θεών και Ηρώων, διότι, όπως χαρακτηριστικά έλεγαν, "δεν ανέχονται τους θεούς να κάνουν λάθη, ούτε καν επί σκηνής".

Στην Σπάρτη τους ηθοποιούς που έπαιρναν μέρος στις τοπικές φάρσες τους ονόμαζαν "δεικνήσιες", από την λέξη "δείκνηον" που σημαίνει "μάσκα". Στην κλασική εποχή δεν έδιναν και μεγάλη σημασία στους ηθοποιούς και τους θεωρούσαν απλούς επαγγελματίες. Παροιμιώδης έχει μείνει η αντίδραση του βασιλιά Αγοσίθου, ο οποίος δεν κατάλαβε γιατί του παρουσίασαν ως σημαντικό πρόσωπο τον Καθηλίδα, ενώ ήταν απλά ένας... υποκριτής! Αργότερα όμως φαίνεται ότι η κατάσταση άλλαξε ριζικά. Ο Αριστοτέλης αναφέρει ως χορηγό τον αυλητή του χορού, πράγμα που σημαίνει ότι είχαν ήδη τότε αρχίσει οι μεγάλες και ακριβές παραστάσεις.

Η μεγαλοπρεπής μορφή του αρχαίου θεάτρου της Σπάρτης, υπολείπεται του μεγέθους της στα μάτια του σημερινού επισκέπτη, διότι κατά τη διάρκεια των Βυζαντινών χρόνων στο κοίλιο του θεάτρου οικοδομήθηκαν δυστυχώς σπήτια της Λακεδαιμονίας, όπως ονομαζόταν τότε η Σπάρτη, αλλά και κατά τους νεότερους χρόνους αφαιρέθηκε μεγάλος αριθμός λίθων του θεάτρου για οικοδομικούς λόγους. Παρ' όλα αυτά το μνημείο παραμένει εντυπωσιακό. Οι ανασκαφές άρχισαν από την Αγγλική Αρχαιολογική Σχολή το 1903 και συνεχίζονται κατά διαστήματα μέχρι και τις μέρες μας.

Σήμερα ο Σύνδεσμος Φίλων Ανασυγκρότησης Αρχαίου Θεάτρου Σπάρτης "Ο Γτιάδας", που ιδρύθηκε το 1994 από μία ομάδα Σπαρτιατών έχει σκοπό να κάνει γνωστό το αρχαίο θέατρο της Σπάρτης στους ξένους αλλά και στους Έλληνες και οραματίζεται να γίνει ο αρχαιολογικός χώρος της Ακρόπολης της Σπάρτης Αρχαιολογικό Πάρκο που θα περιλαμβάνει αναστηλωμένα όλα τα υπάρχοντα ιστορικά μνημεία.

συγκρίνεται ούτε στο ελάχιστο με την καταστροφική μανία του διεστραμμένου αββά Michel Fourmont (1690-1746), ο οποίος, ως απεσταλμένος του Λουδοβίκου του ΙΕ' και όντας φανατικός εχθρός του αρχαίου κάλλους και πνεύματος, αφάνισε σε απίστευτο βαθμό πολλές από τις αρχαιότητες της Σπάρτης. Επίσης η απόφαση του Όθωνα για την ανέγερση της σύγχρονης Σπάρτης το 1834 στις παρυφές της παλιάς δωρικής πόλης συνετέλεσε ώστε να εξαφανισθούν και τα ελάχιστα αρχαία που είχαν απομείνει γιατί χωρίς έλεγχο και περιορισμό χρησιμοποιήθηκαν

υλικά της αρχαίας πόλης για το χτίσιμο της καινούργιας.

Αφού λοιπόν έχουν χαθεί όλα σχεδόν τα πειστήρια του μεγαλείου της αρχαίας Σπάρτης τι είναι εκείνο που έχει απομείνει αντίξιο της μεγάλης φήμης του παρελθόντος; Ο Κώστας Ουράνης θα γράψει:

"Άλλοτε, πριν δω ακόμη τον Ταΰγετο, εθεωρούσα κι εγώ, μαζί με όλους τους άλλους, κατώτερη τη φυλή αυτή, που χάθηκε από το πρόσωπο της γης χωρίς ν' αφήσει τίποτα για να θυμίζει τη διάβασή της: ούτε ένα ναό, ούτε ένα έργο τέχνης. Τώρα αισθάνομαι ότι οι

*Μ*είσοδος του Αρχαιολογικού Μουσείου της Σπάρτης. Είναι το πρώτο μουσείο, που χτίστηκε σε επαρχιακή πόλη του Ελληνικού κράτους την περίοδο 1874-1876 από τον αρχιτέκτονα Γ. Κατσαρό σε ιωνικό ρυθμό. Στις αίθουσές του εκτίθεται μόνο ένα μικρό μέρος από τα πολυάριθμα ευρήματα που σχεδόν καθημερινά αποκαλύπτουν οι ανασκαφές στην πόλη, αλλιά και σε άλλες περιοχές της Λακωνίας.

Τη σπουδαιότερη θέση μέσα στο Μουσείο κατέχουν τα ευρήματα των μεγάλων ιερών της σπαρτιατικής λατρείας, όπως του ιερού της Ορθίας Αρτέμιδος και του ναού του Αμυκλῆϊου Απόλλωνα, ενός ιδιαίτερου τύπου οικοδομήματος όπου συνδυαζόταν η λατρεία του δωρικού Απόλλωνα και του προδωρικού Υάκινθου. Υπάρχουν επίσης δείγματα από τα πάμπολλα ψηφιδωτά δάπεδα που έχουν αποκαλυφθεί στις ανασκαφές και που κοσμούσαν τις πολυτελείς οικίες της Σπάρτης κατά την Ρωμαϊκή εποχή και ευρήματα προϊστορικών χρόνων από διάφορα μέρη της Λακωνίας.

Η ανάγκη για την ανέγερση ενός νέου, μεγαλύτερου και σύγχρονου μουσείου αντάξιου της φήμης και της ιστορίας της πόλης έχει γίνει κάτι περισσότερο από επιτακτική τα τελευταία χρόνια.

Το Μουσείο λειτουργεί καθημερινά από τις 08.30-15.00 και η είσοδος από τον Νοέμβριο ως τον Μάρτιο είναι ελεύθερη.

Σπαρτιάτες άφησαν ως μνημείο τους τον Ταύγετο, γιατί εμπνεόμενοι από την περιήφηση παρουσία του, ύψωσαν την ψυχή τους ίσαμε την ψηλότερη κορφή του κι έγιναν ένα με αυτόν".

Όμως ο Ταύγετος, όσο και αν το αντίκρουσμά του καθηλώνει, ακόμη και αν, όπως χαρακτηριστακά αναφέρει ο Μωρίς Μπαρές, είναι "η ενέργεια και η δύναμή του που εξηγεί το πολεμικό θαύμα της αρχαίας Σπάρτης", δεν είναι το μόνο που άφησαν κληρονομιά οι

παρεξηγημένοι, από πολλούς, πρόγονοί μου. Υπάρχει και κάτι άλλο! Κάτι πολύ μεγάλο που βρίσκεται μέσα σε μιά μόνο λέξη:

Το "λακωνίζειν"!

Ο ίδιος ο Πλάτωνας στον "Πρωταγόρα" δίνει τον ορισμό: "Το λακωνίζειν πολύ μάλλον εστι φιλοσοφείν ή φιλογυμναστείν". Σε αυτόν τον διαχωρισμό κρύβεται εκείνο το κάτι που πρέπει να προσέξει κανείς αν θέλει να κατανοήσει όχι μόνο το νόημα του "λακωνίζειν", αλλά γενικότερα την ίδια τη ζωή και την

 ναός και το πάρκο του Οσίου Νίκωνα, ποηιούχου της Σπάρτης τη νύχτα. Η ανοικοδόμηση του ναού άρχισε στο τέλος της δεκαετίας του '40 διακόπηκε γιά μερικά χρόνια και συνεχίστηκε το 1953 "...βάσει του νέου σχεδίου...το οποίον εξεπόνησε ο καθηγητής, αρχιπέκτων και ακαδημαϊκός κ. Ορθάνδος. Πρόκειται περί βυζαντινού σχεδίου ωραίου εμφανιζομένου με τινα πρωτοτυπίαν..." όπως αναφέρεται σε εφημερίδα της εποχής. Το 1954 κατεδαφίστηκε το μικρό εκκλησάκι του αγίου που είχε κτιστεί το 1900 και βρισκόταν ακριβώς δίπλα στον μεγάλο ναό.

κοσμοθεωρία ενός ιδιόμορφου και περιήφανου λαού.

Τι σημαίνει "λακωνίζω" αυστηρά λεξιλογικά; Όλα τα σε -ίζω ρήματα που προέρχονται από το θέμα κάποιου εθνικού ονόματος σημαίνει αρχικά "μιμούμαι κάποιον λαό στους τρόπους και στη γλώσσα". Οι πρώτες μιμήσεις, όπως αναφέρει ο Σταύρος Μάνσης, αφορούν το ντύσιμο, το να φορά δηλ. κάποιος το λακωνικό "τρίβωνα", το να ασκείται αυστηρά στο σώμα και στα όπλα και το να μιλά όπως οι Λάκωνες, -"λακωνίζει τη φωνή", όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Πλούταρχος στον "Αλκιβιάδη".

Όμως η σύντομη ομιλία δεν σημαίνει το να εκφράζει κανείς σύντομα την οποιαδήποτε ανοησία, αλλά "...περί πλείστων ολίγας (συλλαβές γράφει)". Και αυτό ακριβώς ήταν το καταπληκτικό των Λακώνων: η κατασταλαγμένη διατύπωση με ελάχιστες λέξεις, -και πολλές φορές με συλλαβές!- νοημάτων που θα

μπορούσαν να έχουν έκταση ενός ολόκληρου λόγου ή ακόμη και διατριβής. Ο Πλούταρχος στα "Αποφθέγματα Λακεδαιμονίων" αναφέρει ένα χαρακτηριστικό ανέκδοτο της Σπαρτιάτικης νοοτροπίας: Όταν μίλησαν με καμάρι και θαυμασμό στο βασιλιά της Σπάρτης γιά κάποιο ξένο ρήτορα που είχε τέτοια δεινότητα λόγου ώστε να μπορεί να εξαίρει και τον πιο ασήμαντο άνθρωπο γιά τα πιο ασήμαντα πράγματα, εκείνος απάντησε περιφρονητικά: "Ούτε τον τσαγγάρη που φτειάχνει μεγάλα παπούτσια γιά μικρό ποδάρι θεωρώ σπουδαίο!"

Η νοοτροπία αυτή χαρακτηριζε όχι μόνο τους βασιλείς και τους λόγιους, αλλά αποτελούσε αναπόσπαστο στοιχείο της καθημερινής ζωής και της σπαρτιάτικης κοσμοθεωρίας. Ποιός δεν θυμάται τον τρόπο που ανήγγειλαν οι Σπαρτιάτες στην πόλη τη μεγάλη νίκη στις Πλαταιές το 479 π.Χ, που σήμαινε το τέλος τώσων δεινών που είχαν υποστεί οι Έλληνες

Αρχαίο φωτογραφικό αόκου Γεωργιάδου

Σπάρτη 1932 Περιφορά της εικόνας του Οσίου Νίκωνος (Λεωφόρος Αμαθίας)

από τους Πέρσες! Δύο μονάχα λέξεις! "Μήδοι ελάττους"! Και στο τέλος του 27ετούς σκληρού, καταστροφικού πολέμου με τις αμφίρροπες και για τα δύο στρατόπεδα, της Σπάρτης και της Αθήνας μάχες, ο Λύσανδρος ανήγγειλε στη Σπάρτη την κατάληψη της Αθήνας και το γκρέμισμα των τειχών της "υπό τον ήχον των αυλών" με μιά μικρή φράση: "Κατελήφθησαν αι Αθήναι" ("Εαλώκαντι ται Αθήναι")

Το πλήθος των αποθνευμάτων που έχουν αφήσει μέσω διαφόρων συγγραφέων οι Σπαρτιάτες δείχνει ότι οι "άξεστοι" αυτοί πολεμιστές που δεν κληροδότησαν στους απογόνους τους αρχιτεκτονικά, γλυπτικά, ή επιστημονικά αριστουργήματα, όπως άλλες ελληνικές πόλεις, άφησαν όμως πίσω τους κομμάτια ιδιόμορφου ηθικού και φιλοσοφικού χρυσού μοναδικού στην παγκόσμια ιστορία. Και, παρά το γεγονός ότι οι πιο γνωστοί λακωνισμοί έχουν συνδεθεί με ιστορικά γεγονότα, υπάρχουν άπειροι, που αναφέρονται στην ζωή, το πολίτευμα και στις αντιλήψεις για τις ηθικές αξίες, τη λιτότητα και την αυτοκυριαρχία που απέκρουε κάθε πόθο για απολαύσεις και ματαιόδοξες επιδιώξεις και που τους οδήγησαν στην απόλυτη αυτή ανεξαρτησία του χαρακτήρα και στην αναπόφευκτη πίστη τους, ότι εκείνοι είχαν

βρει τον πραγματικό σκοπό της ζωής.

Τι δίδαξαν οι νόμοι του Λυκούργου και η σπαρτιατική αγωγή; Σε αυτό το βασικό ερώτημα υπάρχουν ήδη οι απαντήσεις από τους δύο μεγάλους της Σπάρτης του Αγησίλαου και του Αγι. Ο μεν πρώτος απαντά: "καταφρονείν των ηδονών" και ο δεύτερος "άρχειν και άρχεσθαι". Ομως και στις δύο έχουμε την πεμπουσία της σπαρτιατικής στάσης ζωής. Λίγο μονόπλευρης, ωμής, πρακτικής, κυνικής αν θέλετε, αλλά πως θα μπορούσε να μην είναι τέτοια, όταν η ίδια η σπαρτιάτισσα μάνα, μοναδικό παράδειγμα στην ιστορία, κατευόδωνε το παιδί της στον πόλεμο δίνοντάς του αγέρωχη την ασπίδα του και λέγοντάς του εκείνο το θρυλικό πιά "Η ταν ή επί τας"! Και η μόνη ερώτηση που έκανε στον αγγελιοφόρο που της ανήγγειλλε το θάνατο του γιού της ήταν αν εκείνος "καλώς και αξίως της Σπάρτης ετελεύτα"!

Πάνω απ' όλα η Σπάρτη λοιπόν, η πατρίδα του "Μολών λαβέ", του "μηδέν άγαν", του "μέλανα ζωμού", του "Καιάδα", της απαράμιλλης ανδρείας, του "Η ταν ή επί τας", της σοφίας, της σαφήνειας και της δωρικής λιτότητας του λόγου και της πράξης, του μεγαλείου της ψυχής, του "Άμμες δε γ' εσόμεθα πολλώ κάρρονες", αλλά και η πατρίδα της υπεροπτικής θέλησης επιβολής και της αδιάκοπης πάλης για προωτία

26 Νοεμβρίου. Η γιορτή του ποθιούχου της Σπάρτης Οσίου Νίκωνος του "Μετανοείτε". Ο Οσιος Νίκων, ο κατά κόσμον Νικήτας, γεννήθηκε ανάμεσα στα έτη 920-925 σ' ένα χωριό του Πόντου. Από μικρός εγκατέλειψε τους πλούσιους γονείς του και κλείστηκε στο μοναστήρι της Χρυσής Πέτρας κοντά στην Παφλαγονία. Μετά από μακρά και σκληρή πνευματική άσκηση και εργασία αρχίζει το οδοιπορικό του και από την Ανατολή φτάνει στην Κρήτη το 961 όπου αναπερώνει το χριστιανικό φρόνημα, σε μία εποχή που ο Νικηφόρος Φωκάς μόλις είχε απαλλήξει την μεγαλόνησο από τους μουσουλμάνους. Συνεχίζοντας την οδοιπορία του φτάνει και στην Σπάρτη, όπου γίνεται δεύτερη πατρίδα του και θα παραμείνει για περισσότερο από 30 χρόνια. Τα θαύματά του ήταν πολλά και παντού κήρυττε: "Μετανοείτε, ήγγικε γαρ η Βασιλεία των Ουρανών". Πέθανε στην Σπάρτη στις 26 Νοεμβρίου 998. Κάθε χρόνο στην επέτειό του οι θρησκευτικές εκδηλώσεις στην πόλη είναι φαντασμαγορικές.

Μ Δημοτική Φιλαρμονική της Σπάρτης αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της ζωής της πόλης. Πρωτοστατεί σε παρελάσεις, λιτανείες, υπαίθριες εμφανίσεις, συναυλίες και διάφορες άλλες πολιτιστικές εκδηλώσεις. Έχει μακριά και αξιόλογη ιστορία και στη θέση του αρχιμουσικού έχουν περάσει από την ίδρυσή της το 1895 μεγάλα ονόματα που έχουν διακριθεί με πολλή επιτυχία. Μέχρι το 1923 υπήρχαν συνήθως ξένοι στη θέση του αρχιμουσικού. Από το 1923 που ανέλαβε ο Αλέκος Παναγιωτόπουλος (1923-1943) μέχρι και σήμερα όλοι οι αρχιμουσικοί (Μ. Μαχαίρας 1944-1972, Δ. Αθανασόπουλος 1972-1989, Σ. Κανελλιάκος 1990) είναι Σπαρτιάτες.

Σ

Σπάρτη 27 χρόνια μετά την ίδρυσή της από τους Βαυαρούς του Θθωνα το 1834 ήταν ήδη μιά αναπτυγμένη πόλη 2.699 κατοίκων, με εντυπωσιακό Διοικητήριο (1837) και ύδρευση από 4 δημόσια φρεάτια. 20 χρόνια αργότερα το 1881 οι κάτοικοί της είχαν φτάσει τους 3.982 και

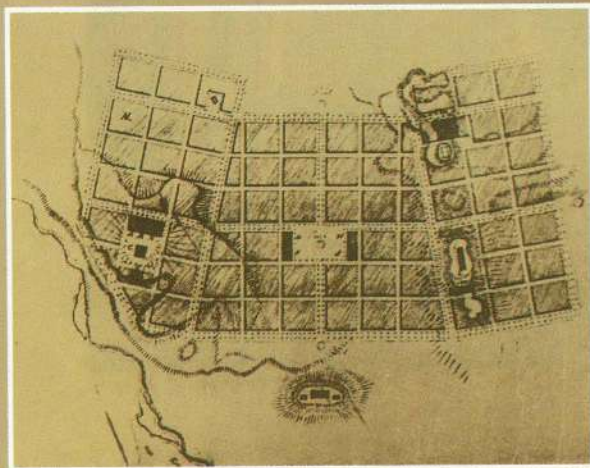
υπήρχε μιά υποτυπώδης οδική αρτηρία που την συνέδεε με το Γύθειο και την Τρίπολη. Οι επιβάτες και τα εμπορεύματα μεταφέρονταν με τετράτροχες άμαξες που κινούνταν σερνόλεμες από άλογο σε χρόνους που σήμερα φαντάζουν εξωπραγματικοί: 8 ώρες διαδρομής για την Τρίπολη (απόσταση 60 περίπου χλμ) και 6 ώρες διαδρομής για το Γύθειο (απόσταση 40 περίπου χλμ). Το 1890 τα στοιχεία ήλνε ότι οι κάτοικοι είχαν αυξηθεί στις 4.175 ενώ το 1906 ο πληθυσμός της πόλης ήταν μόλις 4.556 κάτοικοι. Η δεκαετία του '10 βρίσκει την Σπάρτη να διαθέτει 8 ατμοκίνητα κλωστοϋφαντήρια στα οποία απασχολούνταν περισσότερα από 500 άτομα, ποσοστό που αντιστοιχούσε στο 1/4 του ενεργού πληθυσμού της. Η πόλη φωτιζόταν με φανοστάτες πετρελίου οι οποίοι άρχισαν να αντικαθίστανται σταδιακά από ηλεκτρικούς λαμπτήρες μετά το 1924 που ιδρύθηκε το μικρό εργοστάσιο παραγωγής ρεύματος από τους 5 αδελφούς Παπαδοηιά. Οι προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της Σπάρτης σε αστικό κέντρο υπήρξαν την δεκαετία του '30, όπου άρχισε η κατασκευή δύο μεγάλων και καθοριστικών έργων: Της ύδρευσης της πόλης με νερό από τον Ταΰγετο και της ισοπέδωσης και διαμόρφωσης των κεντρικών δρόμων της σε ασφαλιστροωμένες οδικές αρτηρίες. Η δεκαετία του '40 βρίσκει την Σπάρτη με 7.217 κατοίκους και με τη φήμη μιάς από τις καλύτερες πόλεις της Ελλάδας σε εμφάνιση, καθαριότητα και τοποθεσία. Τώρα υπάρχει μεγάλο εργοστάσιο παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος και άρτιο δίκτυο ύδρευσης. Το 1960 η Σπάρτη είναι μιά πυκνοδομημένη πόλη με κεραμοσκεπείς μονοκατοικίες και 10.700 κατοίκους, που μπορούσαν να απολαύσουν τη μαγεία του Ταΰγετου από όλα τα σημεία της πόλης.

Σήμερα, 40 περίπου χρόνια μετά, είναι μιά πόλη μόλις 20.000 κατοίκων, (Ο Βαυαρός γεωμέτρης Stauffert την είχε σχεδιάσει το 1833 με πρόβλεψη πληθυσμού 10.000 κατοίκων!!) έδρα πλήθους Νομαρχιακών Υπηρεσιών και μεγάλης στρατιωτικής μονάδας. Είναι το κέντρο της Πολιτιστικής και οικονομικής ζωής της Λακωνίας με σύγχρονες εγκαταστάσεις και υψηλών προδιαγραφών αθλητικές και καλλιτεχνικές εκδηλώσεις.

Αν και οι νέες οικοδομές δεν είναι πιά μονοκατοικίες και ο Ταΰγετος είναι δυσθεώρητος από πολλές σύγχρονες οικοδομικές κατασκευές, εν τούτοις η Σπάρτη από ψηλά δεν έχει χάσει σχεδόν τίποτα από την γοητεία της.

Σπάρτη το 1833: Το πολεοδομικό σχέδιο της ανιδρυμένης Σπάρτης εκπονεί ο Βαυαρός γεωμέτρης Stauffert. Το κύριο χαρακτηριστικό του είναι τα συμμετρικά ορθογώνια τετράγωνα, τα οποία συγκλίνουν προς την Ακρόπολη της Αρχαίας Σπάρτης και την περιβάλλουν εν μέρει. Ο σχεδιασμός γίνεται για μια πόλη 10.000 κατοίκων, ενώ οι ανάγκες ύδρευσής της προβλέπονται να καλυφθούν από 5 συνολικά πηγάδια που σημειώνονται στο σχέδιο με κύκλους.

(Σχολιασμός: Ν. Γεωργιάδης)

Αρχείο φωτογραφικού αίστου Γεωργιάδη

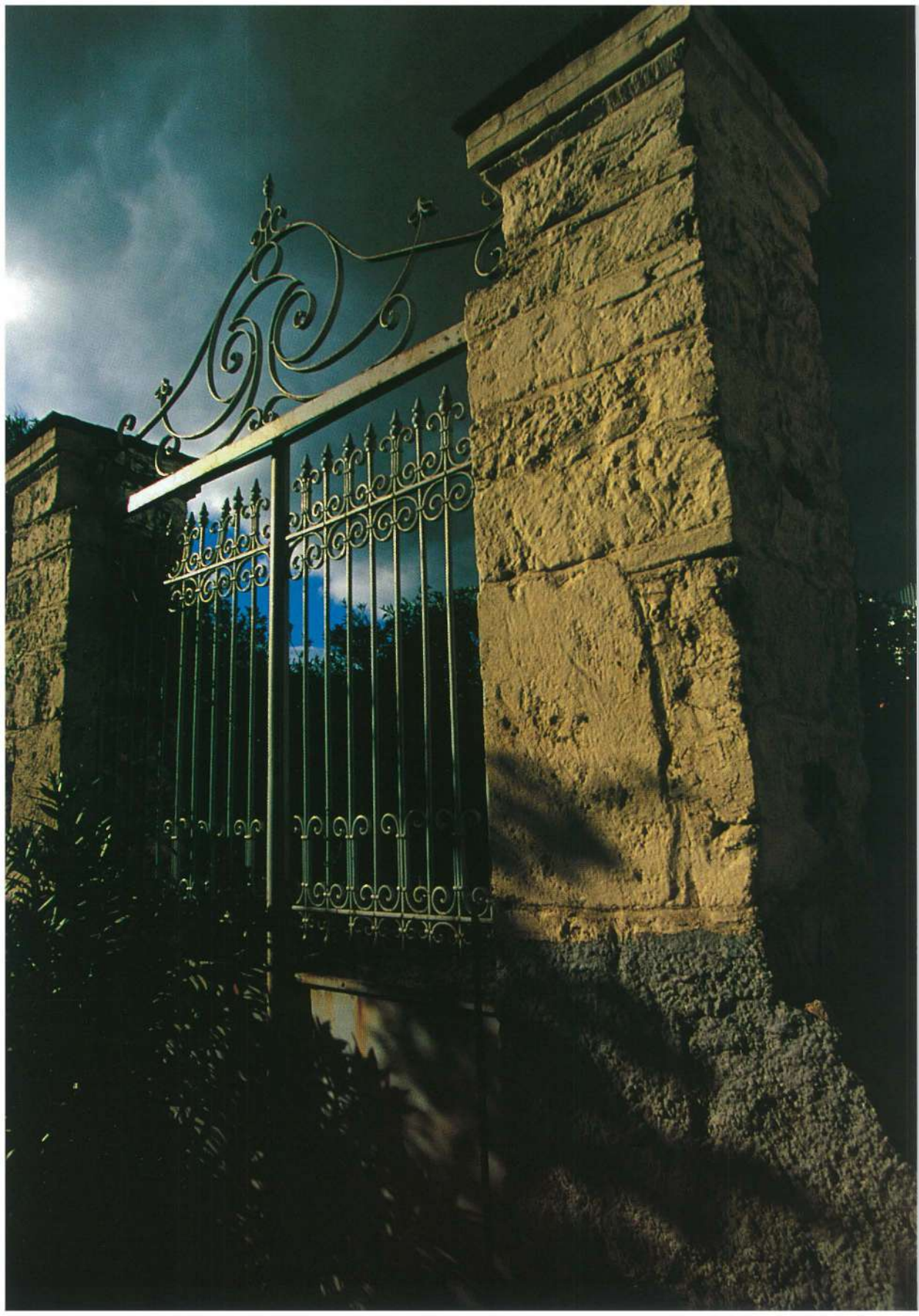

1. Ένα ακόμη θαυμάσιο και...τυχερό νεοκλασικό στην οδό Αγησιλάου και Ευαγγελιστρίας γωνία. Έχει αγορασθεί από το Υπουργείο Πολιτισμού και περιμένει την αναστήλωσή του.

2. Το μέγαρο της Λέσχης Αξιωματικών, ένα από τα πιο εντυπωσιακά κτίρια της Σπάρτης.

3. Ένα θαυμάσιο νεοκλασικό κτίριο της πόλης. Αγοράστηκε από τη γνωστή οικογένεια Νίκα και ανακαινίστηκε πρόσφατα.

4. Πόρτες παλιές, χορταριασμένες, μυστηριακές κάτω από το παράξενο φως που αφήνουν τα βαρεία σύννεφα.

και ηγεμονία, που είναι τα αναπόφευκτα παθήματα του κάθε ισχυρού.

Κάθε φορά που επισκέπτομαι την πόλη που γεννήθηκα περιδιαβαίνω τους δρόμους όπως παλιά. Η Σπάρτη έχει αλλάξει πολύ τα τελευταία χρόνια. Παρά τον λίγο πληθυσμό της έχει αποκτήσει τον αέρα της σύγχρονης μεγαλούπολης με όλα τα επακόλουθά του. Μπαράκια, καφετέριες, φαστ φούντ, σύγχρονα καταστήματα, πολλά σουσπερ μάρκετ, αμέτρητα αυτοκίνητα. Λένε ότι είναι η πόλη εκείνη που σε κάθε οικογένεια αναλογούν 4 αυτοκίνητα. Δεν ξέρω αν αυτό αποτελεί επίσημη στατιστική. Πάντως εγώ έφτασα να προγραμματίζω την ώρα της άφιξής μου στο σπίτι μου για να βρω χώρο να.. παρκάρω.

Η πόλη εξαπλώνεται χωρίς να ακολουθεί πιά το καταπληκτικό σχέδιο των Βαυαρών, που τη σχεδίασαν τον προηγούμενο αιώνα σε σχήμα σταυρού, πράγμα που της χάρισε τον τίτλο της πόλης με την καλύτερη ρυμοτομία σε όλη τη χώρα. Δεν μπορώ να δω πιά από τα μπαλκόνια μου τον Ταύγετο και τον Πάρωνα χωρίς να παρεμβάλλονται τόννοι μπετόν. Και δεν μπορώ να δω ούτε ίχνος σπαρτιάτικης περηφάνειας στα μάτια των νέων που γεμίζουν τις καφετέριες. Όμως, όταν το trike του φίλου μου του Δημήτρη απογειώνεται από το μικρό, τοπικό αεροδρόμιο και ο δυνατός αέρας αρχίζει να μου μαστιγώνει το πρόσωπο, τότε όλη η μαγεία και η δύναμη αυτού του κλειστού, πεισματάρικου τόπου, που "...εστάθη σ' ολοξέχωρη θέση, σ' ολοξέχωρο φως..." με συγκλονίζει και πάλι. Όλα από ψηλά, ο Ταύγετος, ο Ευρώτας, η πόλη, η κοιλάδα, τα αρχαία ερείπια ανακτούν το μέγεθος που τους πρέπει. Τα "...αμφίβολα κι άδεια που κυκλώνουν το βίο, μεσ' στις κούφιας ευχές, μεσ' στις πλάνες, στο ψέμα, που δεν φέρνουν βραβεία κι ούτε φτιάχνουν ψυχές..." (για να χρησιμοποιήσω τους στίχους του ποιητή Γ.Κ. ΣΤΑΜΠΟΛΗ) ξεφτίζουν και χάνονται και μένει μόνο εκείνη, η πατρίδα μου, που πέρασε στο χρόνο κλείνοντας τα πιστεύω της στην ορμή, στο θάρρος και στην "αιχμή της ακραιάς πνοής", που προσκυνά ο ποιητής. Και κάθε φορά που η χαμηλή πτήση ακολουθώντας σύρριζα την κοίτη του Ευρώτα με τις ρόδες ν' αγγίζουν σχεδόν την επιφάνεια του νερού, αρχίζει ν' ανεβάζει την αδρεναλίνη, τότε φουσκώνω. Νοιώθω περήφανη που είμαι παιδί ενός τόπου που όσο κι αν υμνήθηκε ή κατηγορήθηκε, κανείς δεν αμφισβήτησε ποτέ ένα πράγμα: Δίδαξε στα παιδιά της να αφηφούν

Ευρώτας αποτελεί σημαντικό υδροβιότοπο της χώρας μας. Την δεκαετία του '60 το Δέλτα του απλώνονταν σε έκταση 20.000-25.000 στρεμμάτων. Αν και τα κομμάτια που έχουν απομείνει σήμερα δεν ξεπερνούν όλα μαζί σε έκταση τα 10.000 στρέμματα και παρά την έντονη υποβάθμιση και τη μεγάλη συρρίκνωσή του λόγω ανθρωπογενών δραστηριοτήτων, εξακολουθεί να παραμένει εξαιρετικής σημασίας για την άγρια ζωή. Υπάρχουν κελώνες του γλυκού νερού, χέλια, νερόφιδα και περισσότερα από 210 είδη πουλιών, ποηλιά από αυτά σπάνια και απειλούμενα, όπως ο βασιθαετός και ο μαυροπεθαργός. Αποτελεί επίσης βιότοπο της βίδρας (*Lutra lutra*), είδος που κινδυνεύει άμεσα με εξαφάνιση. Τα αναπαραγόμενα είδη ξεπερνούν τα 60 ενώ πολύ μεγάλος είναι ο αριθμός των ειδών που περνούν ή έρχονται στον Ευρώτα να ξεχειμωνιάσουν. Από το 1994 η περιοχή έχει χαρακτηριστεί ως μία από τις 113 "Σημαντικές για τα Πουλιά Περιοχές της Ειρήδας" από την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία. Ο Βιοθολογικός Καθαρισμός των λιμμάτων, που λειτουργεί τα τελευταία χρόνια έχει αλλοίξει σημαντικά τη μορφή του ποταμού. Εδώ και λίγα χρόνια τα πράγματα φαίνεται ότι αλλοιάζουν ουσιαστικά. Τα νεοκλασσικά, αναστηλώνονται, τα πάρκα ζωντανεύουν, οι πεζόδρομοι ξυπνούν και ακούγεται ότι σε λίγο καιρό θα μπορούν οι Σπαρτιάτες να περιδιαβαίνουν στις όχθες του Ευρώτα. Αν είναι αλήθεια τότε ίσως ξανάρθουν οι νεράιδες να χορεύουν τη νύχτα το μαγικό χορό τους.

τον ίδιο το θάνατο "για μιιά δόξα, που αρκεί!"

Ευχαριστίες. Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κο Δημήτρη Τσουλόγιαννη, γενικό διευθυντή των ξενοδοχείων "Διόσκουροι" και "Λήδα" για την διάθεση του trike που χρησιμοποιήθηκε για τις αεροφωτογραφίες, την ξεναγό-συγγραφέα κα Ανίττα Γιατράκου-Λούβη, τον πρώην Αρχιμουσικό Σπάρτης κο Δημήτρη Αθανασόπουλο, τον κο Νίκο Γεωργιάδη, κάτοχο του σημαντικότερου φωτογραφικού αρχείου της πόλης και βραβευμένο από την Ακαδημία Αθηνών, για την πολύτιμη βοήθειά τους.

